

I. Skleněné údolí

Zátoka Majtun – Vesnice Škotovo – Řeka Bejca – Setkání s lehartem – Ta-tiang-šan – Jeleni mandžuští

V roce 1902 jsem během jedné ze svých služebních cest postupoval v čele lovecké skupiny proti proudu řeky Cimuche, která ústí do Ussurijského zálivu poblíž vesnice Škotovo. Můj oddíl sestával ze šesti sibiřských střelců a čtyř nákladních koní. Cílem této cesty byl průzkum Škotovské oblasti, a to především z vojenského hlediska, a dále pak zkoumání průsmyků v horském uzlu Ta-tiang-šan², kde pramení čtyři řeky – Cimuchy, Majche, Daubiche³ a Lefu. Následně jsem měl projít veškeré stezky kolem jezera Chanka a v blízkosti Ussurijské železnice.

Horský hřbet, o němž hovořím, začíná u řeky Iman a směřuje od severoseverovýchodu k jihojihozápadu rovnoběžně s řekou Ussuri. Západně od něj se nacházejí řeka Sungača a jezero Chanka, zatímco východně teče řeka Daubiche. Tento hřbet se později dělí na dvě části. Jedna míří k jihozápadu a vytváří hřeben Bohatá hřívá, který se táhne podél celého poloostrova Muravjova-Amurského; druhá část směřuje na jih a spojuje se s horským pásmem, představujícím vodní předěl mezi povodími řek Daubiche a Sučan⁴.

2 Ta-tiang-šan (čínsky) – velké zašpičaté hory.

3 Tao-pin-che (čínsky) – řeka, u níž došlo k řadě bitev.

4 C'-čchang (čínsky) – plocha, na které se seje rostlina su-c', z níž Číňané lisují takzvaný bylinný olej.

Severní část Ussurijského zálivu se nazývá zátoka Majtun. Tato zátoka kdysi zabíhala podstatně hlouběji do pevniny. Je to patrné hned na první pohled. Pobřežní srázy se dnes tyčí dobrých pět verst ve vnitrozemí. Ústí řeky Tangouzy⁵ se dříve nacházelo na místě dnešních jezer San⁶ a Elpouza⁷, zatímco ústí Majche bylo původně o něco severněji, než je místo, kde dnes přes tuto řeku vede železnice. Celá tato plocha (o rozloze asi 22 čtverečních verst) je bažinatou nížinou, zaplněnou nánosy řek Majche⁸ a Tangouza. Uprostřed bažin se tu a tam – v místech, kde bývalo nejvíce vody – zachovala malá jezírka. Tento pozvolný proces ústupu moře a rozrůstání souše pokračuje dodnes. Stejný osud zakrátko stihne i zátoku Majtun. Již nyní je poměrně mělká. Její západní břehy se skládají z porfyru, zatímco východní tvoří třetihorní usazeniny. V údolí Majche jsou hojně zastoupeny granity a syenity; východně od něho převládají bazalty.⁹

Naším výchozím bodem byla vesnice Škotovo, rozkládající se u ústí řeky Cimuche, a to na jejím pravém břehu. Založena byla v roce 1864. V roce 1868 ji spálili chunchuzové, ale hned následujícího roku byla obnovena. Podle cestovatele Nikolaje Prževalského se zde v roce 1870 nacházelo šest domů, v nichž žilo celkem 34 obyvatel.¹⁰ V době mé návštěvy již bylo Škotovo poměrně velká vesnice.¹¹

5 Tchan-kou-c' (čínsky) – bažinaté údolí.

6 Chan (čínsky) – rozlévající se jezero.

7 El-pchao-c' (čínsky) – druhá zátočina.

8 Maj-che (čínsky) – řeka, kolem níž se seje mnoho pšenice.

9 Převzato z knihy D. N. Mušketova *Geologický popis oblasti Sučanské železnice* (publikována v roce 1910).

10 Více viz N. M. Prževalskij: *Putování Ussurijským krajem* (publikováno v roce 1869).

11 V roce 1902 žilo ve vesnici celkem 88 rodin.

Strávili jsme zde dva dny. Prohlíželi jsem si okolí a připravovali se na dalekou cestu. Řeka Cimuche teče od východu na západ a je dlouhá 30 verst. Z pravé strany do ní ústí pouze jediný přítok – říčka Bejcu. Údolí, kterým řeka teče, dostalo od místních přestěhovalců jméno Skleněné. Tomuto názvu dala vzniknout čínská lovecká fanza, do jejíhož okna byl zasazený kousek skla. Nutno podotknout, že v té době nebyla v celém Ussurijském kraji ani jediná sklárna, a tak mělo sklo v zapadlých končinách velkou cenu. V hloubi lesů a hor dokonce sloužilo jako jakási měnová jednotka. Prázdnou láhev bylo možné vyměnit za mouku, sůl, a dokonce i za kožešiny. Starousedlíci vyprávěli, že během přenic se znesváření lidé snažili proniknout do domu svého nepřítele a rozbít mu veškeré skleněné nádoby. Není tedy divu, že střípek skla v okně čínské fanzy¹² byl známkou přepychu. Pozornost přestěhovalců upoutal natolik, že jméno Skleněná nedostala jen fanza a říčka, ale i celá okolní oblast.

Ze Škotova vede údolím Cimuche nejprve polní cesta, která se za vesnicí Novorossijskoje mění ve stezku. Po této stezce lze dojít jak k osadě Sučan, tak i k řece Kangouza¹³ a vesnici Novoněžino. Cesta několikrát přechází z jednoho břehu řeky na druhý, což má za následek, že je v době povodní nepoužitelná.

Jelikož jsme Škotovo opustili časně, ještě téhož dne jsme dorazili ke Skleněnému údolí a zabočili do něho. Řeka Bejca teče téměř přesně na západojihozápad a pouze v blízkosti ústí zabočuje k západu. Skleněné údolí není všude stejně široké – někde se zužuje až na padesát sáhů a jinde se zase rozšiřuje i na půl versty. Stejně jako většina údolí v Ussurijském kraji vyniká i toto mimořádnou rovinatostí. Okolní hory, porostlé neúhlednými doubravami, mají velice příkré svahy. Hranice,

12 Mřížovaná okna čínských fanz bývají obvykle zalepená tenkým papírem.

13 Kaň-kou-c' (čínsky) – suché údolí.

kde se rovina stýká s horami, je proto jasně patrná. Svědčí to o tom, že zde docházelo k výrazným denudačním procesům. Údolí bylo původně mnohem hlubší a teprve později ho vyplnily říční nánosy.

Jak jsme postupovali hlouběji do hor, kvalita rostlinstva se zvyšovala. Dubové hájky byly vystřídány hustými smíšenými lesy, v nichž rostlo mnoho borovic limba. Ubírali jsme se po malé pěšince, vyšlapané čínskými lovci a hledači ženšenu. O dva dny později jsme se dostali k místu, kde se nacházela Skleněná fanza, ale našli jsme pouze její trosky. Pěšinka byla den ode dne obtížněji schůdná. Zřejmě po ní již delší dobu nikdo nešel. Byla zarostlá trávou a na mnoha místech zavalená padlými kmeny. Zanedlouho se ztratila úplně. Nacházeli jsme také zvířecí stezky, které jsme využívali tak dlouho, dokud vedly pro nás správným směrem, ale častěji jsme byli nuceni postupovat přímo lesem. Navečer třetího dne jsme dorazili k hřbetu Ta-ťiang-šan, jenž se zde táhne od východu na západ a dosahuje průměrné výšky asi 2450 stop. Nechal jsem zbytek výpravy dole a spolu s poddůstojníkem Olentjevem jsem vystoupal na nejbližší z vrcholků, abych se odtud podíval, jak daleko je průsmyk. Shora jsme dobře viděli všechny hory. Ukázalo se, že se vodní předěl nachází jen dvě nebo tři versty od nás. Bylo však jasné, že se k němu do večera nedostaneme, a i kdyby se nám to podařilo, riskovali bychom, že strávíme noc bez vody, neboť v tomto ročním období horská zřídla kolem pramenů řek téměř vysychají. Rozhodl jsem se tedy utábořit přímo na místě, kde zůstali naši koně, načerpat síly a k průsmyku vyrazit až zítra.

Zpravidla jsem postup výpravy nikdy neprotahoval až do soumraku. Vždy jsem se snažil utábořit tak, aby mí lidé měli ještě za světla dost času postavit stany a nanosit dříví na noc. Zatímco střelci měli plné ruce práce s chystáním tábora, využil

jsem volného času k prohlídce nejbližšího okolí. Na podobných exkurzích mi vždy byl společníkem poddůstojník Polikarp Olentjev – skvělý člověk a výtečný lovec, v té době šestadvacetiletý. Byl dobře stavěný, postavy spíše střední. Čtenář si snad dokáže lépe představit jeho vzhled, dodám-li, že měl rusé vlasy, výrazný obličej a malý knírek. Olentjev byl optimista. Dokonce i v případech, kdy jsme se ocitali v nepříjemných situacích, neztrácel dobrou náladu a snažil se mě přesvědčit, že „v tomto nejlepším ze všech možných světů je všechno v pořádku“. Vydal jsem nezbytné pokyny, načež jsme si s Olentjevem vzali pušky a vyrazili na průzkum.

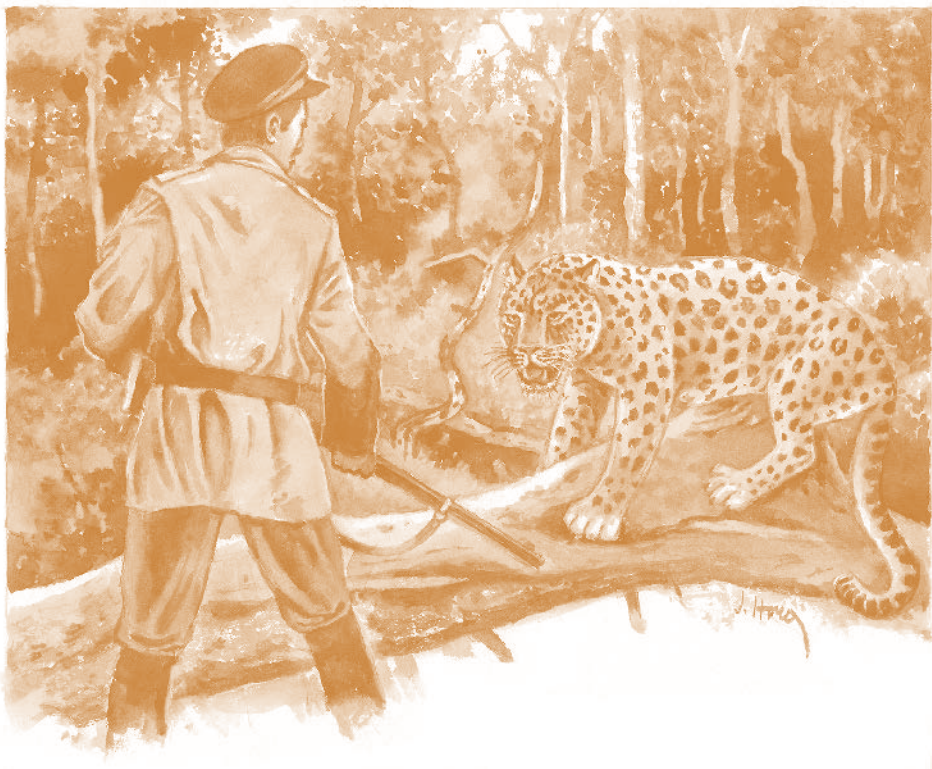
Slunce před malou chvílí zmizelo za obzorem, ale již v době, kdy jeho paprsky dosud zlatily vrcholky hor, objevovaly se v údolích soumravné stíny. Na pozadí bledé oblohy se zřetelně rýsovaly koruny stromů se zažloutlými listy. Mezi ptáky, hmyzem, v suché trávě, zkrátka úplně všude, ba i v povětří, byl cítit blížící se podzim.

Přešli jsme nevysoký hřbet a ocitli se v sousedním údolí, porostlém hustým lesem. Protínalo ho široké a toho času vyschlé koryto horské bystřiny. Zde jsme se rozdělili. Já jsem po oblázkovém břehu zamířil doprava a Olentjev doleva. Neuplynuly však ani dvě minuty, když se z jeho směru ozval výstřel. Otočil jsem se a v tu chvíli jsem uviděl, jak se vzduchem mihlo cosi pestrého a pružného. Rozběhl jsem se za Olentjevem. Ten právě spěšně nabíjel pušku, ale jeden z nábojů se jako naschvál zasekl v zásobníku, a tak se závěr zbraně nedal zaklapnout.

„Na co jsi střílel?“ zeptal jsem se.

„Myslím, že na tygra,“ odpověděl. „Seděl na stromě. Pořádně jsem zamířil a řekl bych, že jsem se trefil.“

Konečně se uvízlý náboj podařilo vytáhnout. Olentjev znovu nabil pušku a pak jsme se obezřetně vydali k místu, kde zvíře zmizelo. Podle krve na suché trávě jsme poznali, že je

skutečně zraněné. Náhle se Olenťjev zastavil a zaposlouchal se. Vepředu a kousek napravo od nás se ozývalo chroptění. Hustý porost kapradin nám však zcela zakrýval výhled a v cestě nám navíc ležel velký kmen padlého stromu. Olenťjev se ho již chystal přelézt, ale zraněné zvíře se pohnulo jako první a střelhibitě nám vyrazilo vstříc. Olenťjev spěšně vystřelil z těsné blízkosti – dokonce si ani nestačil opřít pažbu o rameno. Výstřel byl přesto velice zdařilý. Kulka zasáhla zvíře přímo do hlavy. Svalilo se na kmen stromu a zůstalo na něm ležet tak, že jeho hlava a přední tlapy visely na jedné a zadní část těla na druhé straně. Následně udělalo ještě několik křečovitých pohybů a jalo se hryzat drny. V tu chvíli se jeho těžiště posunulo, a tak se zvíře pomalu naklonilo dopředu a ztěžka se svezlo přímo k lovcovým nohám.

Hned na první pohled jsem poznal, že se jedná o levharta mandžuského¹⁴ (*Panthera pardus orientalis*), jehož místní zpravidla nazývají „pardál“. Byl to nádherný a mimořádně velký zástupce tohoto druhu kočkovitých šelem. Jeho délka (od čumáku po kořen ocasu) činila 4 stopy a 8 palců. Kožešinu levharta – na bocích rezavě žlutou a na zádech bílou – pokrývaly černé skvrny, jež byly rozmístěny v řadách na způsob tygřích pruhů. Na bocích, tlapách i hlavě byly drobné a celé černé, zatímco na krku, zádech a ocasu vypadaly jako velká kolečka bez výplně.

Levharti se vyskytují výhradně v jižní části Ussurijského kraje, a to převážně v Sujfuském, Posjetském a Barabaševském okrese. Jejich hlavní potravou jsou jeleni sika, srny a bažanti. Levhart je mimořádně obezřetný a vychytralé zvíře. Když uniká před člověkem, šplhá zpravidla na strom a vybírá si takovou větev, která se nachází naproti jeho stopám na zemi, a tedy přímo proti zorné ose lovcova oka. Šelma se roztahuje na větví, pokládá si hlavu na přední tlapy a v této poloze zůstává bez jediného hnutí ležet. Levhart si velice dobře uvědomuje, že ze strany hlavy je jeho tělo, pevně přitisknuté k větví, méně nápadné než z boku.

Stahování kůže ze zabitého zvířete nám trvalo přes hodinu. Když jsme se vydali na zpáteční cestu, panovalo již husté šero. Šli jsme dlouho, a nakonec jsme spatřili zář táborových ohňů. Brzy již byly mezi stromy vidět siluety lidí. Pohybovaly se a často zakrývaly světlo. V táboře nás přivítal sborový štěkot psů. Střelci obestoupili levharta, prohlíželi si ho a hlasitě o zvířeti diskutovali. Jejich debaty se protáhly až do noci.

Následujícího dne jsme pokračovali v cestě. Údolí se zužovalo, což ztěžovalo náš postup. Ubírali jsme se obtížně schůdným

14 Odborné názvy zvířat mi poskytl konzervátor Městského muzea ve Vladivostoku, A. I. Čerskij.

terénem a snažili se hlavně zbytečně nekličkovat a příliš si nezacházet.

Vedoucí skupiny se vždy musí dívat daleko kupředu. Je třeba, aby měl silně vyvinutý orientační smysl. Musí vybírat nejvhodnější směr, ale zároveň se vyhýbat srázům; musí mít na paměti, že tam, kde prošli koně, projdou i lidé, ale že ne vždy koně dokážou projít tam, kde před nimi prošel člověk. Vedoucí skupiny nesmí zbytečně kroužit lesem, aby neplýtval silami lidí a koní, ale přitom musí obcházet kamenité osypy a neschůdné polomy. Tato obtížná úloha připadla coby veliteli výpravy mně. Nevím, jak jsem si jako vedoucí skupiny vedl – doufám, že uspokojivě.

V poledne jsme se dostali na hřeben. Stoupání bylo příkré a náročné. Koně se ze všech sil drápali do svahu. Samým vypětím se jim chvěly nohy, a někdy dokonce padali a s doširoka roztaženými nozdrami ztěžka a přerývaně oddechovali. Abychom jim alespoň trochu ulevili, museli jsme během výstupu kličkovat a často se zastavovat a urovnávat vaky

na hřbetech zvířat. Konečně jsme byli nahoře. Zde jsem vyhlásil půlhodinový odpočinek. Po horském hřbetu, porostlém lesem, je vždy třeba postupovat opatrně a často se zastavovat a rozhlížet se – obzvláště pak za mlhy. Pokud se nezkušený poutník pokusí orientovat podle vysokých vrcholků, které vidí před sebou, lze téměř s jistotou říci, že zabloudí. Vysoké hory se totiž velice často tyčí někde stranou v nějakém výběžku, který si lze snadno splést s hlavním hřebenem a ztratit správný směr. Vzpomínám si, že jsem se v minulosti několikrát dopustil podobných chyb. Aby se neopakovaly, nařídil jsem svým lidem, aby se zastavili, a sám jsem (nikoli bez obtíží) vyšplhal až na samotný vrcholek vysoké borovice, rostoucí opodál.

Rázem jsem před sebou měl celý horský hřbet Ta-tiang-šan jako na dlani. Táhl se na sever a jen mírně uhýbal k východu. Horstvo mělo v těchto místech neurčitý, nezřetelný charakter, avšak dále na východ (pravděpodobně na horních tocích řek Daubiche a Ulache¹⁵) bylo vysoké a majestátní. Jeho západní svahy se zdály být srázné a příkré, zatímco východní působily povlovněji. Nalevo jsem v dáli viděl řeky Majche a Cimuche, zatímco napravo se rozkládalo spleť povodí Sučanu. Na této straně byla krajina natolik členitá, že mi dlouho trvalo, než jsem pochopil, kam jednotlivé říčky tečou a do kterého povodí vlastně spadají. Vepředu (asi pět verst od nás) se vypínala nějaká kopulovitá hora. Právě ji jsem si stanovil jako místo, kde se znovu pokusím zorientovat.

Les na vrcholku hřbetu Ta-tiang-šan je vzrostlý a čistý, bez hustého podrostu, a tak jsme mohli postupovat poměrně rychle. Na jednom místě jsme vyplašili dva jeleny – samce a samici. Zvířata trochu poodběhla, ale pak se zastavila a strnula

15 U-la-che (čínsky) – místo, kde roste mnoho trávy u-la, která se vkládá do čínské lovecké obuvi.

s hlavami otočenými naším směrem. Jeden z vojáků se chystal vystřelit, ale zarazil jsem ho – bylo mi líto zabít tak nádherné tvory. Potravin jsme měli dostatek a naši koně navíc byli natolik přetížení, že bychom skolené jeleny stejně nemohli vzít s sebou. Několik minut jsem se zvířaty kochal. Nakonec to samec nevydržel. Vydal krátký ryk a se zakloněnou hlavou – tak, že se mu paroží dotýkalo hřbetu – se dlouhými skoky rozběhl šikmo dolů po úbočí.

Tito velcí jeleni, žijící v Přiamurském kraji, jsou známí jako jeleni mandžuští, ale ve skutečnosti se jedná o asijský poddruh jelena wapiti (*Cervus canadensis*). Tato krásná a ladná zvířata dosahují délky šesti stop a výšky čtyři a půl stopy. Samci mohou vážit až 12 pudů. Srst těchto jelenů je v létě světle hnědá a v zimě našedle hnědavá, s bíložlutým „zrcátkem“ vzadu. Dlouhý a silný krk, který u samců zdobí hřiva, končí pohlednou hlavou s velkýma trubkovitýma, pohyblivýma ušima. Vidlicovitě se rozbíhající parohy mají dvě rovné přední výsady a několik dalších výčnělků nahoře. Jeleni tyto rohy v zimě shazují, ale na jaře jim vždy narostou znovu, přičemž mají pokaždé o jeden výčnělek navíc. Podle počtu výčnělků lze tedy určit věk zvířete; nesmíte však zapomenout připočítat jeden rok, kdy mladý jelen chodí ještě bez paroží (domorodci mají pro tyto dospívající kusy výraz „sajok“). Výčnělky ovšem nepřibývají donekonečna. Dospělý samec jich obvykle nemívá více než sedm. Později se již jen zvyšuje váha paroží, jeho velikost a mohutnost. Mladé jarní parohy, doposud neztvrdlé a naplněné krví, se nazývají panty.

Jeleni mandžuští žijí v jižní části Ussurijského kraje a v údolích řeky Ussuri i jejích přítoků. Jehličnatým porostům na svazích pohoří Sichote-Aliň se vyhýbají. Na pobřeží moře představuje severní hranici jejich rozšíření mys Olympiády.

V létě se jeleni zdržují na stinných svazích zalesněných hor a přes zimu zase na prosluněných stráních a v údolích, přičemž

dávají přednost rovinaté tajze, kde se paloučky střídají s hájky. V létě je jejich oblíbenou potravou lespedézie a v zimě mladé výhonky osik, topolů a zakrslých bříz.

Dvě hodiny po poledni jsme se zastavili k delšímu odpočinku. Podle mého odhadu jsme se již museli nacházet v blízkosti kopulovité hory.

Během výpravy je nutné brát v potaz ani ne tak síly lidí, ale spíše nákladních zvířat. Nutno uznat, že zvířata nesou podstatně větší zátěž, a tak je jim při každé zastávce – krátké či dlouhé – potřeba ulevit a sejmout z jejich hřbetů náklad.

Zbavili jsme koně břemen a nechali je volně se pást. Dole pod vrstvou listí byla tráva doposud zelená, a tak měla zvířata alespoň jakýs takýs zdroj potravy.